

Remissvar

Justerad beräkning av administration i kostnadsutjämnningen för kommuner Fi2025/02010

Inledning

Ljusnarsbergs kommun har tagit del av promemorian *Justerad beräkning av administration i kostnadsutjämnningen för kommuner*. Vi ser med stor oro på förslaget, då det riskerar att slå särskilt hårt mot små kommuner med en redan svag skattekraft och stora strukturella utmaningar.

För Ljusnarsbergs kommun innebär de föreslagna förändringarna ett årligt intäktsbortfall på över sju miljoner kronor, motsvarande omkring två procent av hela kommunbudgeten. Ett sådant tapp får omedelbara och allvarliga konsekvenser och hotar kommunens förmåga att upprätthålla grundläggande samhällsservice.

Förändringarna föreslås dessutom genomföras på mycket kort tid, vilket i praktiken kraftigt försvårar kommunens möjligheter att planera och anpassa sin verksamhet. Förslaget innebär en kraftig omfördelning mellan mindre kommuner utan att som helhet förbättra syftet ”små kommuner inte fullt ut kan anpassa kostnaderna efter sin folkmängd”.

Kommunens förutsättningar

Ljusnarsbergs kommun har drygt 4 300 invånare och tillhör landets minsta kommuner. Vi präglas av:

- En låg befolkningstäthet
- En hög medelålder, 1500 personer är 65 år eller äldre.
- En socioekonomisk utsatthet med betydande kostnader för försörjningsstöd, låg utbildningsnivå och hög social utsatthet.
- Smådriftsnackdelar inom i stort sett all kommunal verksamhet.
- En begränsad skattekraft
- En kraftigt negativ befolkningsutveckling

Vi är därför helt beroende av ett utjämningsystem som är både rättvist och träffsäkert. För en liten kommun som vår är detta inte en fråga om marginaljusteringar, utan om själva förutsättningen för att kunna erbjuda invånarna en rimlig och likvärdig nivå av service. Utjämnningen ska kompensera för strukturella skillnader som vi själva inte kan påverka – exempelvis begränsade skatteunderlag och höga kostnader per invånare.

Den föreslagna förändringen riskerar att urholka just den compensation som systemet är tänkt att ge. Om ersättningen minskar förlorar vi de ekonomiska förutsättningar som krävs för att stå på någorlunda samma startlinje som större och mer resursstarka kommuner. Konsekvensen blir att skillnaderna i välfärd ökar, snarare än minskar, vilket strider mot hela syftet med utjämningsystemet.

Konsekvenser av förslaget för Ljusnarsbergs kommun

1. Betydande ekonomisk förlust

Enligt beräkningar skulle Ljusnarsbergs kommun förlora över sju miljoner kronor årligen till följd av förslaget. Det motsvarar cirka 2 % av hela vår årsbudget, eller ungefär motsvarande kostnaden för ett helt äldreboende eller en grundskoleenhet. För en kommun med redan mycket begränsade ekonomiska marginaler innebär ett sådant bortfall att vi tvingas minska personal, skjuta upp investeringar och ompröva centrala välfärdsuppdrag. Möjligheten till att ha en planlagd god ekonomisk hushållning försämras kraftigt.

När ekonomin pressas till bristningsgränsen finns inga ”effektiviseringar” kvar att göra – det handlar i praktiken om att skära i verksamheter som redan går på knäna. Varje neddragning slår direkt mot barn, äldre, personer i behov av stöd och de medarbetare som varje dag bär upp välfärden. Att genomföra så omfattande förändringar utan rimlig framförhållning innebär att staten i praktiken vältrar över risker och kostnader på de kommuner som har minst utrymme att bära dem.

Konsekvensen blir att vi tvingas prioritera bort långsiktighet, utveckling och kvalitet för att klara det mest akuta. Det är inte hållbart, det är inte ansvarsfullt – och det är inte förenligt med ambitionen om likvärdig välfärd i hela landet.

2. Försämrade kapacitet att upprätthålla service

Varje krona i vår budget täcker redan en oproportionerligt stor del av grundläggande samhällsservice – skola, vård, omsorg och trygghet. En minskning av administrationstillägget minskar även vår förmåga att hantera myndighetsutövning, digitalisering, samverkan och kvalitetsarbete.

När resurserna krymper tvingas vi prioritera bort viktiga utvecklingsinsatser och arbeta mer reaktivt än strategiskt. Det innebär minskade förutsättningar att följa lagkrav och minskad kapacitet att delta i regionala och nationella samarbeten som annars stärker vår kompetens och effektivitet. Även arbetet med att digitalisera och modernisera kommunens tjänster – något som på sikt skulle spara både tid och pengar – riskerar att stanna av.

I praktiken innebär detta att vi får allt svårare att upprätthålla den kvalitet och rättssäkerhet som invånarna har rätt att förvänta sig. För en liten kommun med redan begränsade resurser blir varje neddragning direkt kännbar och får konsekvenser långt utöver själva budgetposten. Det handlar om vår förmåga att fungera som en robust och effektiv kommunal organisation, både idag och i framtiden.

3. Risk för ökade skillnader mellan kommuner

Eftersom förslaget gynnar kommuner med mycket stor geografisk spridning men missgynnar små kommuner som inte är extremt glesa, riskerar det att slå orättvist. Ljusnarsberg hamnar i den kategori som får minst kompensation men störst relativa konsekvenser.

Promemorian anger själv att de kommuner som förlorar mest är de med låg folkmängd under 8 000 invånare – exakt den situation Ljusnarsberg befinner sig i.

4. Försämrade utvecklingsmöjligheter

Med ett årligt bortfall på över sju miljoner kronor försvagas våra möjligheter att göra de investeringar som krävs för att kommunen ska kunna växa och utvecklas. När resurserna minskar tvingas vi dra ned på satsningar inom näringslivsutveckling, bostadsförsörjning och kompetensförsörjning – tre områden som utgör själva fundamentet för en hållbar lokal utveckling.

Utan tillräckliga medel blir det svårare att stödja befintliga företag, locka nya etableringar och skapa de bostäder som krävs för att människor ska kunna och vilja bosätta sig här. Samtidigt försvåras arbetet med att rekrytera och behålla den kompetens som behövs inom både kommunal verksamhet och det lokala näringslivet. Sammantaget riskerar detta att bromsa kommunens utvecklingskraft och försvaga vår förmåga att vända en redan negativ befolkningstrend.

Ett sådant ekonomiskt bortfall handlar därför inte bara om siffror i en budget – det handlar om kommunens framtida livskraft och möjligheten att skapa ett attraktivt samhälle där människor vill bo, leva och verka i.

Kommunstyrelsens ställningstagande och önskemål

Mot denna bakgrund ställer sig Ljusnarsbergs kommun emot det föreslagna beräkningssättet i dess nuvarande form och framhåller följande:

- Att staten säkerställer att kommuner som redan har mycket begränsad skattekraft inte får sänkt kompensationsnivå jämfört med dagens system. Ett utjämnningssystem som försvagar de mest utsatta kommunerna är inte acceptabelt.
- Att regeringen inför en särskild kompensationsmekanism eller ett övergångsbidrag för kommuner med mycket låg folkmängd, så att ingen kommun förlorar mer än en marginell del av sin budget. Små kommuner ska inte bära kostnaden för systemförändringar de inte kan påverka.
- Att konsekvensanalyserna kompletteras med tydliga kommunvisa effekter i kronor och procent, så att beslutsfattare fullt ut kan överblicka de faktiska konsekvenserna.
- Att särskild hänsyn tas till kommuner med under 5 000 invånare, där även små **justeringar** i utjämnningssystemet får oproportionerligt stora effekter på ekonomi, service och långsiktig utvecklingskraft.

Sammanfattning

Det föreslagna systemet skulle slå direkt mot Ljusnarsbergs kommun och innebära ett årligt bortfall på över sju miljoner kronor – omkring två procent av vår totala budget. För en liten kommun med redan hårt ansträngd ekonomi är detta inte en justering i marginalen, utan ett ingrepp som riskerar att underminera både välfärdens kvalitet, vår utvecklingskraft och invånarnas framtidstro.

När de kommuner som redan har svagast skattekraft förlorar mest, förskjuts systemet bort från sitt grundläggande syfte: att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar i hela landet. I stället väcks en berättigad fråga: är detta i praktiken ett sätt att pressa fram sammanslagningar mellan mindre kommuner, snarare än att stärka deras förutsättningar att stå på egna ben?

Ljusnarsbergs kommun kräver därför att regeringen omprövar modellen eller kompletterar den med kraftfulla kompensationsåtgärder som skyddar små och resurssvaga kommuner från oproportionerligt stora förluster. Att lyfta ut denna del ur den bredare översynen av utjämningsystemet skapar dessutom en oacceptabel osäkerhet och gör långsiktig planering nästintill omöjlig – just för de kommuner som har minst utrymme att hantera ytterligare risker.

Det är inte rimligt, det är inte hållbart – och det är inte förenligt med ambitionen om en likvärdig välfärd i hela Sverige.